
Waardeer Joods erfgoed, weer antisemitisme

Voorstellen voor een herwaardering van het Joods erfgoed
en een aanpak van Jodenhaat in Den Haag

Pieter Grinwis, ChristenUnie/SGP Den Haag

Judith Oudshoorn-van Ginderen, Haagse VVD

Den Haag, gewijzigd voorstel 22 maart 2021 (oorspronkelijke versie 27 januari 2020)

Foto's voorkaft

- 1. Maquette van de verdwenen Joodse buurt (in Haags stadhuis)*
- 2. Het Joods monument op het Rabbijn Maarsenplein*

Voorwoord

Vandaag 75 jaar geleden werd vernietigingskamp Auschwitz bevrijd. Daarom is ieder jaar 27 januari de Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust, ofwel Sjoa. Ook veel Joodse Hagenaars zijn vergast in Auschwitz. De wegvoering en moord op 12.000 Joodse Hagenaars is zonder twijfel de zwartste bladzijde uit de Haagse geschiedenis, die we nooit mogen en moeten vergeten. We hebben dan ook een grote verantwoordelijkheid richting onze 2.000 Joodse stadgenoten, die anno 2020 in onze stad wonen. Joodse Hagenaars moeten zich in Den Haag te allen tijde veilig en geaccepteerd weten. De realiteit is echter anders. Helaas is antisemitisme vandaag de dag nog altijd springlevend.

De ChristenUnie/SGP en de Haagse VVD hebben daarom de handen ineengeslagen. Wij hebben gesproken met vertegenwoordigers uit de Joodse gemeenschap en met de Stichting Joods Erfgoed Den Haag. Mede met behulp van hun input hebben wij dit initiatief geschreven. Wij danken alle gesprekspartners voor hun inbreng. Met dit voorstel willen wij het Joods erfgoed in onze stad herwaarderen en Jodenhaat in Den Haag aanpakken.

Judith Oudshoorn-van Ginderen (Haagse VVD)

Pieter Grinwis (ChristenUnie/SGP)

Waarom we dit initiatiefvoorstel schrijven

Al vier eeuwen maakt de Joodse gemeenschap een onmisbaar deel uit van Den Haag. Tegenwoordig telt de Joodse gemeenschap in Den Haag ongeveer 2.000 personen. Een relatief kleine gemeenschap in onze stad van inmiddels meer dan 545.000 inwoners. Hoe klein deze gemeenschap ook is en hoe vredig Joodse Hagenaars ook samenleven met andere Hagenaars, toch steekt Jodenhaat met enige regelmaat de kop op in Den Haag. Zo werden er bij meerdere pro-Gaza- en pro-ISIS-demonstraties in 2014 anti-Joodse leuzen gescandeerd, waren bij andere demonstraties antisemitische leuzen op vlaggen leesbaar en in 2019 nog waren het Haagse 'voetbalsupporters' die enkele dagen voor de wedstrijd ADO - Ajax de hoofdstad met anti-Joodse leuzen en hakenkruizen bekladden.¹ Ook in andere steden van ons land is dit een probleem. Het koosjere restaurant HaCarmel in Amsterdam is de afgelopen jaren meerdere malen slachtoffer geweest van Jodenhaat, met als triest dieptepunt de aanval in 2017 waarbij met een knuppel de ramen werden ingeslagen.

Buiten Nederland zijn er de laatste jaren meerdere grote incidenten te betreuren, zoals de aanslag op een Joodse school in Toulouse (2012), op de Hypercacher Supermarkt in Parijs in 2015 en de wrede moord op Mireille Knoll in Parijs (2018), die wel Auschwitz had overleefd, maar zo veel decennia later alsnog slachtoffer werd van brute Jodenhaat. De antisemitische incidenten lijken inmiddels zo gewoon geworden, dat we er gewend aan zijn geraakt. Massale verontwaardiging blijft uit. We lijken te hebben geaccepteerd dat synagogen permanent worden bewaakt: dit is hoe de samenleving op dit moment nu eenmaal is.

De geschiedenis heeft ons bovendien geleerd dat dit soort geweld symbool staat voor iets diepers en dat het vaak slechts een topje van de ijsberg is. Joden worden dan ook vaak "de kanarie in de kolenmijn" genoemd: als het antisemitisme de kop opsteekt, blijft het niet alleen bij Jodenhaat, maar wordt het een totale vergiftiging voor de hele samenleving, en zal de ene na de volgende minderheid of groep volgen. En onze democratische rechtsstaat staat of valt met de vrijheid en veiligheid van minderheden.²

¹ <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/240864/amsterdam-beklad-met-antisemitische-leuzen-hakenkruizen-en-groengele-verf>

² <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019D10474>

De ChristenUnie/SGP en de Haagse VVD leggen zich hier niet bij neer. Wij vinden racisme, en/of discriminatie of uitsluiting op welke grond dan ook verwerpelijk. Of het nu gaat om vreemdelingenhaat, moslimhaat of Jodenhaat. Er is hierbij geen rangorde. De gemeente Den Haag kent gelukkig een vrij uitgebreid antidiscriminatiebeleid met onder andere voorlichting en een discriminatiemeldpunt. Maar dit is onvoldoende om het steeds 'normaler' geworden antisemitisme goed te kunnen bestrijden.

Dit initiatiefvoorstel is tweeledig. Gelet op het rijke Joodse verleden doen we enerzijds voorstellen voor een herwaardering van het Joods erfgoed. Anderzijds komen we met voorstellen voor een stevige aanpak van Jodenhaat. Deze twee gaan hand in hand. Als Haagse burgers - jong en oud - meer kennis hebben van de Joodse geschiedenis en cultuur, is er grote kans op meer begrip, respect en waardering. Tegelijkertijd is een effectievere aanpak van antisemitisme nodig. We zijn het namelijk aan onze stad en stand verplicht Joodse Hagenaars in onze stad te beschermen en een veilige leefomgeving te bieden. Altijd en zeker in 2020, het jaar waarin we herdenken dat Nederland 75 jaar geleden werd bevrijd van bezetting en onderdrukking.

In het vervolg wordt eerst iets meer informatie gegeven over het Joods erfgoed en culturele leven in Den Haag, over antisemitisme in de 21^e eeuw en over het huidige beleid, alvorens we bij onze voorstellen komen, waarna ten slotte een voorstel voor een raadsbesluit volgt.

Geschiedenis van Joodse Hagenaars

Wie vandaag de dag door het Oude Centrum van Den Haag wandelt zonder op te letten, gaat voorbij aan de geschiedenis van deze buurt. Wat tegenwoordig Chinatown genoemd wordt, was tot de Tweede Wereldoorlog de Joodse buurt, ook wel De Buurt genoemd.³ Als je niet oplet ga je voorbij aan de plakkaten en historische panden die verwijzen naar het rijke Joodse verleden. Vanaf de 17^e eeuw vestigden Joden zich hier vanuit andere landen, de Sefardische Joden (uit Spanje en Portugal) rond de Denneweg, en de Hoogduitse Joden in De Buurt. Joden mochten, vanwege gildebepalingen, geen ambacht uitoefenen en daarom waren ze vooral actief in de handel. Er waren dan ook veel markten en winkels in De Buurt te vinden. De Joodse

³ <http://www.geschiedenisbeleven.nl/de-verdwenen-joodse-buurt/>

gemeenschap groeide vanaf 1850 van 2.500 tot circa 17.000 mensen in 1940. De groeiende gemeenschap verspreidde zich meer en meer over de stad, en zo ontstond ook in Scheveningen een gemeenschap rond de Harstenhoekweg, inclusief een synagoge. Eveneens was er een synagoge aan de Wagenstraat, nu de Mescidi Aksamoskee, waar de toenmalige Joodse lagere school aan het Rabbijn Maarsenplein bij hoorde.

Er waren vele bekende Joodse Hagenaars, zoals de eerste Joodse minister Godefroi⁴, nobelprijswinnaar Tobias Asser en opperrabbijn Maarsen. Denk ook aan drukkerij Lankhout, waar lithografen Jan Toorop en Escher hun wereldberoemde litho's lieten drukken. En natuurlijk de bekende filosoof Baruch de Spinoza, wiens woning aan de Paviljoensgracht, het zogenaamde Spinozahuis, nog steeds te bezichtigen is.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn de meeste Joodse Hagenaars weggevoerd. Eerst werden de Joden vanuit het Oranjehotel uit Scheveningen weggevoerd, later ook vanuit het Joodsch Tehuis aan de Paviljoensgracht. Den Haag had bij aanvang van de Tweede Wereldoorlog 17.000 Joodse inwoners, en herbergde daarmee na Amsterdam de grootste Joodse gemeenschap in Nederland. Na de oorlog keerden slechts 2.000 van hen terug naar onze stad. De Haagse schilderes en verzetsheldin Ru Paré redde gedurende de oorlog 52 Joodse kinderen, waarvan er nu nog twee in Den Haag wonen. Naar aanleiding van een motie van de gemeenteraad heeft het college schoolbesturen gevraagd een school naar deze heldin te vernoemen.⁵ Naar schatting zijn ongeveer 12.000 Joodse Hagenaars in concentratiekampen vermoord⁶, waaronder ongeveer 1.700 kinderen.

Joods Den Haag vandaag

Nederland heeft anno 2020 tussen de 40.000 en 50.000 Joodse inwoners. Zo'n 2.000 daarvan wonen in Den Haag. Onze stad heeft daarmee, na Amsterdam en Amstelveen, de op twee na grootste Joodse gemeenschap van ons land. Van deze 2.000 mensen zijn er ongeveer 700 aangesloten bij een joodse gemeente: de helft bij de Liberale Joodse gemeente (LJG) en de andere helft bij de orthodoxe gemeente (Nederlands-Israëlitische Gemeente/NIG). De LJG

⁴ [https://joodsecanon.nl/qzz/1860-Michel-Henri-Godefroi-\(1813-1883\)-de-eerste-Joodse-minister/](https://joodsecanon.nl/qzz/1860-Michel-Henri-Godefroi-(1813-1883)-de-eerste-Joodse-minister/)

⁵ **Motie van D66 "Vernoem een school naar Ru Paré (RIS 304709)**

⁶ <http://joodsmonumentdenhaag.nl/#geschiedenis>

heeft een synagoge aan de Prinsessegracht. De NIG heeft een synagoge aan de Cornelis Houtmanstraat en aan de Doorniksestraat. Een groot deel van het joods-culturele leven speelt zich af binnen de muren van deze synagogen en het Centrum voor Haagse Jiddisjkeit (het CHAJ⁷). Dit centrum richt zich op de bevordering van de joodse cultuur, identiteit en onderwijs en is in januari 2016 geopend. Het huisvest onder andere een Joods kinderdagverblijf en de enige professionele koosjere keuken van Den Haag.

Het meest zichtbare deel van Joodse geschiedenis in Den Haag is het historisch erfgoed, zoals de vele woningen en ondernemingen, waarvan Maison de Bonneterie, gebouwd voor het Joods ondernemersechtpaar Cohen, misschien wel de bekendste is. Verder springen de monumenten in het oog, alhoewel je soms moet weten waar ze staan. Herinneringen aan de zwartste bladzijde in de Haagse geschiedenis. Zo herbergt het Rabbijn Maarsenplein sinds 2006 het Joodse kindermonument⁸ en sinds 2018 ook het Joods monument.⁹ En in 2017 werd bijvoorbeeld nog een monument onthuld op landgoed Rosenberg¹⁰ ter nagedachtenis aan honderden onderduikers en patiënten die daarvandaan gedeporteerd werden. Daarnaast kent Den Haag nog een aantal andere Joodse organisaties en stichtingen.

Heilige Ark van de Liberaal Joodse synagoge (voormalig Portugese) aan de Prinsessegracht

⁷ <http://joodsdenhaag.nl/chaj/over-chaj/>

⁸ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Joods_Kindermonument_\(Den_Haag\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Joods_Kindermonument_(Den_Haag))

⁹ <http://joodsmonumentdenhaag.nl/>

¹⁰ <https://www.parnasiagroep.nl/wie-we-zijn/herdenkingsmonument/waarom-een-monument>

Antisemitisme in de 21^e eeuw

Bij antisemitisme gaat het allereerst over etniciteit. Mensen kiezen niet voor hun etniciteit, ook Joden niet, maar worden hiermee geboren. Zo beschouwd is Jodenhaat een vorm van racisme. Tegelijk is er geen enkele andere etniciteit waar religie en etniciteit zo samen gaan als bij Joden en jodendom. Jodenhaat is dan ook meer dan gewone xenofobie. Bovendien is geen andere etnische en tegelijkertijd religieuze minderheid zo vervolgd geweest als de Joodse. Anderzijds is geen andere gemeenschap zo in staat geweest haar eigen identiteit zo te bewaren, dwars door alle stormen van haat en vervolging heen.

Wanneer in dit voorstel gesproken wordt over antisemitisme, wordt de definitie van de International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA)¹¹ gehanteerd:

“Antisemitisme is een bepaalde perceptie van Joden die tot uiting kan komen als een gevoel van haat jegens Joden. Retorische en fysieke uitingen van antisemitisme zijn gericht tegen Joodse of niet-Joodse personen en/of hun eigendom en tegen instellingen en religieuze voorzieningen van de Joodse gemeenschap.”

Hoewel antisemitisme in alle lagen van de bevolking terug te vinden is, zijn er drie groepen die hier specifiek genoemd moeten worden. Jodenhaat komt in onze tijd met name voor in extreemlinkse en extreemrechtse kringen en in delen van de moslimgemeenschap.¹² Bij die laatste groep zien we dat antisemitisme binnen bepaalde delen van de gemeenschap wordt geaccepteerd, veelal gevoed door Jodenhaat uit het land van herkomst en de afgelopen decennia vaak voortkomend uit het conflict in het Midden-Oosten. Een onderzoek van de Anne Frank Stichting en het Verwey-Jonker Instituut uit 2015 schetst hetzelfde beeld: jongeren met een islamitische achtergrond hebben ten opzichte van niet-religieuze of andersgelovige jongeren relatief veel vaker een negatief beeld van Joden, Israël en Zionisten.¹³ Maar antisemitische uitlatingen, tot zelfs *hate crimes* tegen Joden zijn ook in andere kringen niet ver weg. Een belangrijke focus in dit voorstel ligt dan ook op het vergroten van de kennis onder alle Haagse inwoners, zowel jong als oud, om daarmee vooroordelen en onterechte stigma's over Joden en de Joodse gemeenschap te bestrijden.

¹¹ <https://www.holocaustremembrance.com/nl/node/196>

¹² https://uni-bielefeld.de/ikg/daten/JuPe_Bericht_April2017.pdf

¹³ <https://www.annefrank.org/nl/downloads/imagevault/611x70LjTHfKLa4lRgwl.pdf>

Joden maken slechts een klein deel van de Nederlandse bevolking uit. Helaas zijn zij onevenredig vaak slachtoffer van discriminatie. Het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) registreerde in 2018 135 antisemitische incidenten.¹⁴ Dit is het hoogste aantal sinds 2014, het jaar van de opkomst van IS(IS) en van het conflict in de Gazastrook. Ten opzichte van 2017 nam het aantal antisemitische incidenten toe met 19%. De grootste stijging is geregistreerd in de categorie 'directe omgeving'. De stijging in deze categorie is 67% (40 in 2018, 24 in 2017). Het is het hoogste aantal antisemitische incidenten in de directe omgeving in 10 jaar. Ook antisemitisme op scholen is toegenomen. Sinds twee jaar registreert CIDI ook antisemitisme op het internet. In totaal werden 95 gevallen van online antisemitisme gemeld.

Plakkaat bij het Joods Monument

In het rapport Discriminatiecijfers in 2018¹⁵ rapporteert de politie dat er in dat jaar 4320 discriminatiemeldingen werden gedaan en werden er 3299 discriminatie-incidenten geregistreerd. Van het totaal aan registraties betrof 8% antisemitisme. Bij het Openbaar Ministerie was 19% van de registraties antisemitisch van aard.¹⁶ Het Meldpunt Internet Discriminatie MiND registreerde 236 meldingen van antisemitisme in 2017. Dat was 17% van alle meldingen van discriminatie. Dit is een hoog aandeel, aangezien Joden slechts 0,3% van de

¹⁴ <https://www.cidi.nl/wp-content/uploads/2019/03/MonitorAntisemitischeIncidenten2018.pdf>

¹⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/04/02/rapport-discriminatiecijfers-in-2018>

¹⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/04/16/aanbieding-rapporten-discriminatiecijfers-in-2018-en-cijfers-in-beeld-2018>

Nederlandse bevolking uitmaken.¹⁷ Dit is zorgwekkend, te meer daar via sociale media en internet antisemitische uitingen, complottheorieën en holocaustontkenningen snel worden verspreid.¹⁸

Uit een recent onderzoek onder 557 Joden in Nederland van het tv-programma Een Vandaag bleek dat bijna de helft van de ondervraagden (47%) zich niet vrij voelt om in ons land openlijk Joods te zijn.¹⁹ Dit onderzoek laat zien dat Joodse Nederlanders vooral verwijtende opmerkingen over het 'Israëliisch-Palestijns conflict' naar hun hoofd geslingerd krijgen (89%). Bijna driekwart (74%) hoort wel eens stereotiepe, soms grappig bedoelde, opmerkingen over Joden, vaak over geld. Ook heeft een meerderheid te maken met vervelende opmerkingen over Joden in het algemeen (71%) en met opmerkingen over de Tweede Wereldoorlog (51%). 41% verzwijgt weleens dat hij of zij Joods is.

Het jaarrapport van 'Den Haag Meldt' laat zien dat er in 2018 slechts enkele meldingen van antisemitisme zijn gedaan.²⁰ Dit zegt niet dat er verder geen mensen waren die zich gediscrimineerd of onveilig voelden. Zo lag de aangiftebereidheid in Den Haag in 2017 slechts rond de 21-22%²¹ en wordt de aard van de discriminatie niet genoteerd door de politie.

Lokale beleidsinzet afgelopen jaren

In de zomer van 2014 vonden hevige anti-Israëldemonstraties plaats in de Schilderswijk. Kort daarvoor diende de Haagse ChristenUnie/SGP-fractie een motie in waarin ze constateerde dat het grote kwaad van antisemitisme weer oprukte in Europa, Nederland en Den Haag en dat dat een serieuze bedreiging is voor het dagelijkse leven van veel Joden.²² De fractie bepleitte dat binnen de gemeentelijke aanpak van racisme mede prioriteit moest worden gegeven aan de bestrijding en preventie van antisemitisme. Deze motie werd toen niet aangenomen. Ook in

¹⁷ <https://www.cidi.nl/rondetafelgesprek-antisemitisme-in-de-tweede-kamer/>

¹⁸ <https://www.cidi.nl/cidi-monitor-antisemitische-incidenten-2017-antisemitische-uitingen-rukken-op-politiek-en-internet/>

¹⁹ https://eenvandaag.avrotros.nl/fileadmin/user_upload/Opiniepanel_rapport_J-2.pdf

²⁰ https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/7594697/1/RIS302518_Jaarverslag_Den_Haag_Meldt_2018

²¹ RIS 301156

²² https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/3362618/2/D_2014_24%20gew

schriftelijke vragen²³ en in een discussienota²⁴ vroeg de fractie om een steviger aanpak van antisemitisme. In die discussienota heeft de ChristenUnie/SGP opnieuw duidelijk gemaakt dat er in Den Haag géén plek is voor het verheerlijken van en oproepen tot haat, geweld en terreur. De VVD heeft in 2017 in een antiradicaliseringsnota aandacht gevraagd voor de soms benarde situatie voor onder andere Joden in onze stad en pleit voor een sterkere samenwerking met de Islamitische gemeenschap.²⁵ Ook in 2019 heeft de VVD-fractie middels een integratienota zorgen uitgesproken over antisemitisme en een voorstel gedaan om hier aandacht aan te besteden in de inburgering.²⁶ In 2018 is het college, middels schriftelijke vragen van de VVD-fractie, opgeroepen beter in beeld te brengen hoe Joodse Hagenaars hun veiligheid ervaren en landelijk te lobbyen voor het specifiek registreren van aangiftes gericht op antisemitisme²⁷.

De gemeente Den Haag heeft de afgelopen jaren geld uitgetrokken om veiligheidsmaatregelen voor Joodse instellingen te bekostigen. Sinds 2014, na de aanslag in Brussel, worden de Haagse synagogen beveiligd door de Marechaussee wanneer er een gebedsdienst of evenement plaatsvindt. Niet alleen de joodse gemeentes, maar ook het CIDI en het Joodse woonzorgcentrum (Mr. Visserhuis) hebben geld gekregen voor veiligheidsmaatregelen. Hierbij valt te denken aan camera's, veiligheidsdeuren, kogelwerend glas etc. De liberaal Joodse gemeente regelt daarnaast haar eigen particuliere beveiliging wanneer er een privé-evenement plaatsvindt, zoals een bar mitswa, of een trouwerij.

²³ RIS 274886

²⁴ RIS 276780

²⁵ <https://www.vvddenhaag.nl/wp-content/uploads/2017/09/Deradicaliseringsnota-Haagse-VVD-250917.pdf>

²⁶ RIS302430

²⁷ RIS301190

Voorstellen

Dit initiatiefvoorstel bevat 17 voorstellen. De eerste 7 voorstellen zijn gericht op het herwaarderen van het Joods erfgoed en de Joodse cultuur in Den Haag (onder A). Uit meerdere gesprekken bleek dat er grote onwetendheid heerst over de geschiedenis van Joods Den Haag, over het jodendom in het algemeen en dat hetgeen men weet vooral betrekking heeft op de Tweede Wereldoorlog. Hierdoor ontstaat het beeld van Joden als pure slachtoffers, en zoals universitair docent Bart Wallet zei tijdens een rondetafelgesprek in de Tweede Kamer: ‘Wie Joden louter tot slachtoffer maakt, geeft antisemieten ruim baan.’²⁸ Vandaar dat dit initiatief verder gaat dan alleen het bestrijden van antisemitisme. Tegelijk gaan we daar niet aan voorbij, integendeel. Wij doen 10 voorstellen die kunnen en moeten bijdragen aan een effectievere aanpak van Jodenhaat in onze stad van vrede en recht. Dit doen we door meer aandacht te schenken aan de inbreng en geschiedenis van Joden in Den Haag binnen het onderwijs (B) en de inburgering (C), door maatregelen te treffen binnen de sport (D) en door meer kennis, betere registratiemogelijkheden en ruimte voor daadkrachtig optreden bij de politie (E).

A) (Her)waardering van de Joodse cultuur en geschiedenis in onze stad

Ondanks het feit dat de Joodse gemeenschap slechts een klein deel uitmaakt van onze Haagse samenleving, is het van groot belang dat deze gemeenschap door iedereen in onze stad wordt herkend en erkend. Hierdoor kan de kennis van Haagse burgers over onze Joodse medebewoners worden vergroot en kunnen vooroordelen worden weggenomen.

- 1) *Breng bestaande activiteiten, zoals de ‘Open Joodse huizendag’, de ‘Joodse stadswandeling’ en de ‘Joodse Geschiedenis Rondvaart’, beter onder de aandacht van alle inwoners van Den Haag.*

Den Haag kent een rijke Joodse historie, die lang niet bij alle Hagenaars bekend is. Verschillende organisaties, waaronder de Stichting Joods Erfgoed Den Haag en het Gilde Den Haag, organiseren prachtige activiteiten die dit laten zien, zoals de digitale rondleiding door de Joodse Buurt, lezingen of een rondleiding over de Joodse begraafplaats. Helaas zijn er veel Hagenaars én toeristen die niet op de hoogte zijn van deze activiteiten. Promotie hiervoor is er nauwelijks.

²⁸ “Antisemitisme, de Nederlandse samenleving en de Joden”, Gespreksnotitie voor het rondetafelgesprek van de commissie voor Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer der Staten-Generaal d.d. 12 september 2018

Zo zijn de rondvaart en stadswandeling slecht te vinden via de website van de gemeente Den Haag en is er weinig communicatie over de Open Joodse huizendag. De gemeente kan dit meer onder de aandacht brengen via bijvoorbeeld www.denhaag.com, door het standaard een meer prominente plek bij de VVV te geven of (in het geval van specifieke gelegenheden) door het via beeldkranten, Mupi's of de stadskrant meer bekendheid te geven.

2) *Zet in op verbetering en behoud van Joods erfgoed.*

Het college dient zich in te spannen om de kwaliteit van Joods erfgoed te verbeteren, meer zichtbaar te maken en te behouden. De monumenten op bijvoorbeeld het Rabbijn Maarsenplein zijn niet zichtbaar met elkaar verbonden. Als je als nietsvermoedende bezoeker langs het Joods monument loopt en daarnaar kijkt, mis je ongemerkt het kindermonument. Een zichtbare verbinding tussen het Joods kindermonument, het Joods monument en de plaquette "Rachel weent...", bijvoorbeeld door een gemarkeerd pad van kiezelsteentjes tussen de monumenten, geeft meer samenhang.

3) *Faciliteer, in samenspraak met Stichting tot instandhouding van de Joodse begraafplaats, het contact met de gemeentelijke, provinciale en ministeriële tak van monumentenzorg om het voortbestaan en het onderhoud van de Joods Haagse begraafplaats te bestendigen.*

In 1694 werd de Joodse begraafplaats gesticht. Deze is gelegen tussen de Scheveningseweg en de Timorstraat. 2860 grafstenen met inscripties in het Portugees, Spaans en Hebreeuws getuigen van ruim vier eeuwen Joodse geschiedenis in Den Haag, die abrupt tot een einde kwam in de Tweede Wereldoorlog. Daarmee is het een stille getuige van een bewogen geschiedenis en belangrijk onderdeel van het Joods erfgoed. Het onderhoud van de begraafplaats en de restauratie van de graven is een kostbare taak. Vanuit de verschillende overheden zijn hier subsidies voor. Het college brengt de diverse overheden om tafel, om zo de toekomst van dit Joodse erfgoed te bestendigen.

4) *Stel één keer per jaar het Atrium beschikbaar voor een tentoonstelling over het Joodse leven in Den Haag.*

Het Atrium van het stadhuis is een plek waar dagelijks veel Hagenaars komen en waar het hele jaar door ruimte is voor tentoonstellingen. Het is een laagdrempelige locatie om veel mensen

meer bekend te maken met de Joodse historie van Den Haag. Jaarlijks wordt deze, in overleg met de Joodse gemeenschap, beschikbaar gesteld voor een tentoonstelling.

- 5) *Bevorder en faciliteer in samenspraak met de Joodse gemeenschap, het Haags Historisch Museum en andere relevante partners een Joods bezoekerscentrum.*

Het zou prachtig zijn als de rijke Joodse historie die Den Haag kent bij meer Hagenaars bekend wordt. Een Joods bezoekerscentrum is een plek waar de eeuwenlange historie van deze gemeenschap in Den Haag zichtbaar gemaakt kan worden. In samenspraak met de Joodse gemeenschap, het Haags Historisch Museum, andere musea zoals het Museon en stichtingen als Joods Erfgoed Den Haag, onderzoekt de gemeente of een Joods bezoekerscentrum kan worden opgericht.

- 6) *Zorg dat het stadsbestuur op het hoogste niveau is vertegenwoordigd bij herdenkingsplechtigheden en de viering van joodse hoogtijdagen.*

Er worden in Den Haag verschillende herdenkingen georganiseerd in het kader van de Sjoa, zoals de Jom Hasjoa-herdenking, maar ook feestelijke activiteiten als het ontsteken van de Chanoeka. Met aanwezigheid van het stadsbestuur op het hoogste niveau laten we zien dat we de gitzwarte bladzijde niet vergeten én dat Joden een wezenlijk onderdeel uitmaken van onze Haagse samenleving.

- 7) *Voorkom verwatering van herdenkingsgelegenheden in het kader van de Tweede Wereldoorlog.*

Met de viering van 75 jaar vrijheid zal in 2020 extra stil worden gestaan bij de donkerste jaren in onze geschiedenis. Ieder jaar op 4 mei nemen we 2 minuten stilte in acht om slachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog te herdenken. Slechts deze 2 minuten per jaar herdenken we de gruwelijkheden van de Tweede Wereldoorlog. En het lijkt ons niet te veel gevraagd om deze 2 minuten hiervoor blijvend te reserveren. Een heel volk en andere groepen, zoals de Roma en Sinti, werden grotendeels uitgeroeid vanwege hun afkomst. Een oorlog waarin racisme in zijn ultieme vorm aan het licht kwam. Een oorlog waar we nog steeds van kunnen en moeten leren. De unieke betekenis van deze oorlog mag niet verwateren. De communicatie-uitingen rondom de 4 mei-herdenking richten zich daarom alleen op de gruwelijkheden uit de Tweede Wereldoorlog.

Joods monument op het Rabbijn Maarsenplein

B) Onderwijs

De Joodse geschiedenis en specifiek de gruwelijkheden die de Joden hebben moeten ondergaan, mogen nooit vergeten worden. Recente rapporten schetsen echter een verontrustend beeld van de kennis onder Westerse burgers over de Holocaust en Joden in het algemeen. Uit de Eurobarometer 2019 blijkt dat slechts een kwart van de Nederlanders vindt dat andere Nederlanders voldoende kennis hebben van het jodendom. Ruim 2/3 denkt dat er onvoldoende tot geen kennis is.²⁹ Dit blijkt ook uit een onderzoek door het Instituut voor Leraar en School van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen onder jongeren: ondanks dat 80% van de Nederlandse middelbare scholieren de Tweede Wereldoorlog interessant vindt, kunnen zij nog veel meer feitelijke kennis opdoen over de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast weet een derde van de ondervraagde jongeren niet wat het begrip Holocaust inhoudt. Meer dan de helft

²⁹

<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/yearFrom/2019/yearTo/2019/search/antisemitism/surveyKy/2220>

van de geënquêteerde jongeren kent het begrip antisemitisme niet; wat ‘genocide’ inhoudt weet 67% van de respondenten niet.³⁰

Educatie dient een brug te slaan tussen de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog en ontwikkelingen in de hedendaagse samenleving. Hiertoe doen we drie voorstellen.³¹

- 8) *Nodig alle scholen uit voor een bezoek aan een Haagse synagoge of voor de Joodse stadswandeling en promoot Haagse initiatieven.*

Geschiedenis leer je niet alleen uit boeken, maar ook door het te ervaren. In het vorige coalitieakkoord stond de ambitie om excursies naar bijvoorbeeld Westerbork en Auschwitz te organiseren, maar deze ervaring kan ook plaatsvinden in bijvoorbeeld een Haagse synagoge en/of via de Joodse stadswandeling. Door historische verhalen te horen op de plek waar ze gebeurd zijn, wellicht door Joodse Hagenaars zelf, kan de geschiedenis voor jongeren gaan leven en zullen besproken gebeurtenissen hen meer en beter bijblijven. In 2020 was er incidenteel geld beschikbaar voor schoolactiviteiten in het kader van 75 jaar vrijheid.³² Door de beperkingen als gevolg van het coronavirus konden deze activiteiten helaas niet doorgaan. Als het mogelijk is, worden die gelden alsnog ingezet om scholen uit te nodigen voor een bezoek aan een Haagse synagoge of voor de Joodse stadswandeling. Daarnaast worden scholen aangemoedigd om dit te continueren en ook andere reguliere activiteiten te benutten: als je met de klas een stadswandeling maakt in het kader van bijvoorbeeld de geschiedenislessen, loop dan ook even via het Rabbijn Maarsenplein. Maak ook gebruik van het project “De muren hebben oren”³³ en de documentaire “Haags kind in de Tweede Wereldoorlog” van TV West³⁴ of breng een bezoek aan de tentoonstelling “Kind in oorlog” in het Museon.³⁵ Zo kan de Joods Haagse geschiedenis meer geïntegreerd raken in het curriculum.

³⁰ https://www.annefrank.org/nl/downloads/filer_public/d1/8c/d18c160e-360e-41ad-bd58-1c9baca50515/kennis_jongeren_woii_2018.pdf

³¹ Het is bekend dat Nederland momenteel kampt met een lerarentekort, en leerkrachten daardoor te maken hebben met een erg hoge werkdruk. Voor de uitvoering van onderstaande voorstellen kan om die reden ook gedacht worden aan het inzetten van gastdocenten of –excursieleiders.

³² RIS 300889

³³ <https://www.demurenhebbenoren.nl/verhaal/jodenvervolging/>

³⁴ <https://www.omroepwest.nl/tv/programma/170000210/Westdoc/aflevering/170360519/Haags-Kind-in-de-Tweede-Wereldoorlog-deel-1>

³⁵ Kind in Oorlog | Museon

- 9) *Vergroot de bekendheid van de mogelijkheid om Joodse- en oorlogsmonumenten te adopteren.*

Alle scholen uit het primair- en voortgezet onderwijs kunnen een Haags oorlogsmonument adopteren. Het Nationaal Comité 4 en 5 mei biedt momenteel al een educatief project aan voor groep 7 en 8 en aan de onderbouw van middelbare scholen. Voor de jonge Hagenaars van nu, maar ook voor de daaropvolgende generaties is het belangrijk dat de oorlogsslachtoffers herdacht worden. Er zijn nu enkele scholen die een monument adopteren of betrokken zijn bij een herdenkingsplechtigheid. Dit programma heeft echter nog weinig bekendheid. De gemeente spant zich in om de bekendheid te vergroten en informeert alle scholen over de mogelijkheden.

Jom Hasjoa-herdenking bij het Joods Kindermonument op het Rabbijn Maarsenplein

- 10) *Breng samen met schoolbesturen en leerkrachten in beeld in hoeverre Haagse leerkrachten moeite hebben om de Holocaust in de klas ter sprake te brengen. Ontwikkel samen met leerkrachten een handelingsperspectief met behulp van bijvoorbeeld gastsprekers.*

Lesgeven over de Jodenvervolging kan voor docenten op de middelbare school moeilijke situaties opleveren. Docenten moeten soms gepolariseerde vraagstukken benoemen en de discussie daarover in goede banen leiden. Men kan in de klas te maken krijgen met antisemitische denkbeelden, vooroordelen of complottheorieën. Dat schrikt sommige docenten af om deze moeilijke onderwerpen aan te snijden. Zeker als er weer spanningen zijn in het Midden-Oosten en dit voelbaar is onder Haagse jongeren, voelt het voor leerkrachten onveilig om de Sjoa te bespreken. Immers, als het ergens in de wereld regent, druppelt het in

Den Haag. Samen met leerkrachten wordt er gekeken hoe deze thema's toch bespreekbaar gemaakt kunnen worden, waarbij gebruik gemaakt kan worden van organisaties, zoals Diversion, VGN en het NIOD. Daarnaast faciliteert het CIDI jaarlijks een seminar voor docenten over het lesgeven over de Sjoa, wat docenten enorm kan helpen. De gemeente wijst Haagse docenten voortaan op het bestaan van dit seminar.

C) Inburgering

In Den Haag moet iedereen zichzelf kunnen zijn en dus moeten Joodse mannen met een gerust hart met een keppeltje over straat kunnen lopen. Joden maken immers al bijna vier eeuwen onderdeel uit van de Haagse gemeenschap. Nieuwe immigranten komen niet zelden uit landen zonder democratische rechtsstaat, waar het niet vanzelfsprekend is dat men zichzelf kan zijn ongeacht afkomst of geloof, en waar antisemitisme veelvuldig voorkomt. Er moet daarom (meer) aandacht worden besteed aan de bijdrage van Joden aan de (Haagse) samenleving en aan de democratische kernwaarden van onze samenleving, zoals vrijheid, gelijkwaardigheid en tolerantie.

11) *Besteed bij de Haagse inburgering en naturalisatie in ruime mate aandacht aan de democratische kernwaarden en aan de bijdrage en de geschiedenis van Joden in Den Haag.*

Belangrijk is dat nieuwkomers, wanneer ze worden voorbereid op de participatieverklaring, waarmee zij de democratische rechtsstaat omarmen, en tijdens de inburgering duidelijk gemaakt krijgen dat in dit land, in onze stad, grote waarde wordt gehecht aan de vrijheid en veiligheid van minderheden, van henzelf en zo ook aan die van de Joodse minderheid. In overleg met inburgeringsorganisaties worden lessen gefaciliteerd en gewezen op mogelijkheden voor het inzetten van gastsprekers, het bezoeken van een synagoge of het meedoen aan een Joodse stadswandeling.

D) Antisemitisme in de sport

Met name aan voetbalclub Ajax kleeft een Joods imago, waardoor supporters van andere clubs met enige regelmaat antisemitische leuzen in het stadion scanderen. 'Wie niet springt, die is (g)een Jood' is een uitdrukking die bijna vanzelfsprekend is geworden in bijvoorbeeld een voetbalstadion, maar die heel kwetsend kan zijn voor mensen die deel uitmaken van de Joodse

gemeenschap. Ook het voorbeeld dichtbij huis, toen ADO spelers na de wedstrijd tegen Ajax riepen, 'we gaan op Jodenjacht', is tekenend voor de situatie.³⁶ De meest verstrekkende gebeurtenis was in februari 2019, toen 'supporters' van ADO Den Haag een paar dagen voor de wedstrijd ADO - Ajax de hoofdstad vol anti-Joodse leuzen en hakenkruizen bekladden.³⁷ De Haagse club nam met ferme woorden afstand van dit walgelijke gedrag en de boosheid richting de daders leek breed in de samenleving gedragen te worden. Er wordt door clubs over het algemeen wel opgetreden tegen antisemitische spreekwoorden. In 2013 ontving ADO voor hun aanpak en inzet tegen antisemitisme zelfs de eerste uitgereikte CIDI Respect Award.

12) *Treed in overleg met de Haagse sport(voetbal)clubs, om te kijken of het roepen van antisemitische leuzen harder aangepakt kan worden. Motiveer aangiftes, club- en of speelverboden.*

Om echt en zo snel mogelijk een punt te kunnen zetten achter het verwerpelijke gedrag van dit soort 'supporters', moeten incidenten, maar ook het scanderen van antisemitische leuzen harder aangepakt worden, om daarmee een zo duidelijk mogelijk signaal af te geven. Dit geldt natuurlijk niet alleen voor een profclub als ADO Den Haag, maar net zo goed voor amateurclubs. De gemeente treedt daartoe in overleg met Haagse sportclubs.

E) Politiebeleid

Uit gesprekken met de Joodse gemeenschap, in voorbereiding op dit initiatiefvoorstel, kwam onder andere naar voren dat men zich onvoldoende ondersteund voelt door de politie, en dat ook het idee leeft dat men niet altijd begrepen wordt. De Joodse gemeenschap heeft de indruk dat er veel onwetendheid aangaande het jodendom en antisemitisme is onder agenten. Dit leidt er onder andere toe dat veel leden van de Joodse gemeenschap niet snel bereid zijn om aangifte te doen na antisemitische uitingen, maar ook omdat zij de motivatie kwijt zijn geraakt om aangifte te doen, omdat ervaren wordt dat het niet tot resultaat leidt.

³⁶ <https://antisemitisme.nu/wij-gaan-op-jodenjacht-context>

³⁷ <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/240864/amsterdam-beklad-met-antisemitische-leuzen-hakenkruizen-en-groengele-verf>

- 13) *Moedig de politie aan om de kennis over het jodendom en over antisemitisme binnen het politiekorps te vergroten; werk daarbij samen met het Joods politienetwerk.*

De Joodse gemeenschap geeft aan dat er binnen de politie in het algemeen op veel plaatsen sprake is van onwetendheid over antisemitisme en jodendom en er onvoldoende wordt doorgepakt als dat nodig is. Hierdoor zouden Joden minder moeite nemen om aangifte te doen van antisemitische aantijgingen en incidenten. Er wordt aangedrongen bij de politie-eenheid Den Haag om het personeel beter en meer te informeren over het jodendom in den brede en antisemitisme specifiek en op een versterking van de samenwerking met het Joodse politienetwerk. Daarnaast geeft de gemeente een signaal richting het Rijk om deze thema's op de politieacademie voldoende onder de aandacht te houden.

- 14) *De lokale driehoek, de burgemeester voorop, dient de politie te steunen en ruimte te geven om op te treden tegen Jodenhaat bij demonstraties.*

In het verleden is bij demonstraties te laconiek omgegaan met Jodenhaat. De beruchtste demonstratie in dit kader is de zogenaamde 'pro-Gaza-demonstratie' van 24 juli 2014 op de Haagse Hoefkade, die doortrokken was van haat en uitdraaide op een stortvloed aan antisemitische uitingen, zowel in het Nederlands als in het Arabisch. Toen, en vaker, werd niet opgetreden door de politie gedurende demonstraties, hoewel tijdens die demonstraties al duidelijk was dat artikel 137c van het Wetboek van Strafrecht in het geding was: het beledigen van en het zaaien van haat tegen een bevolkingsgroep. Het bevoegd gezag dient de politie te steunen om op zulke momenten op te treden en de demonstratie te beëindigen en op zo'n moment niet het devies 'zolang het maar rustig blijft qua openbare orde' te volgen. Wij sporen de burgemeester aan duidelijke en waar nodig scherpere tolerantiegrenzen te stellen, zowel bij het bevestigen van een demonstratie-aanmelding als wel in de toezichtopdracht naar de politie. Dit gebeurt immers ook als op andere gebieden strafbare feiten en/of ongeregelheden te verwachten zijn.

- 15) *Lobby richting het Rijk voor een toegankelijke registratie van antisemitische incidenten.*

Op dit moment is het voor agenten bij een aangifte vaak niet helder hoe te handelen bij een aangifte van antisemitisme. Antisemitisme als categorie is namelijk moeilijk te vinden in het aangifteproces. Het aangifteformulier zou hierop aangepast moeten worden. In 2014 is door de toenmalig Minister van Justitie toegezegd het registratiesysteem van de politie aan te

passen, zodat antisemitisme wel als zodanig geregistreerd kan worden.³⁸ Deze toezegging is niet goed uitgevoerd. Het is belangrijk dat aan het begin van een aangifte een incident als antisemitisch kan worden geregistreerd. De gemeente spreekt het Rijk aan om het aangifteproces hierop te verbeteren.

16) Schakel bij een melding van antisemitisme ook altijd de lokale antidiscriminatievoorziening in.

Om een beter beeld te krijgen van de vorm en frequentie van antisemitische uitingen in onze stad, is het van belang de aangiftebereidheid te vergroten en antisemitische incidenten expliciet als zodanig te registreren. Naast het adequaat registreren van antisemitisme bij de politie, zou er bij elke melding ook moeten worden doorverwezen naar de gemeentelijke antidiscriminatievoorziening 'Den Haag meldt'. Naast het feit dat we als gemeente dan zelf ook inzicht krijgen in de problematiek, kunnen slachtoffers ook verdere hulp krijgen. Het is hierbij wel relevant dat ook de medewerkers bij de antidiscriminatievoorziening voldoende kennis hebben van antisemitisme.

17) Stel een stedelijk coördinator antisemitisme aan

In voorliggend initiatief worden verschillende aanbevelingen gedaan, maar ook in bestaand gemeentelijk beleid zijn er verschillende acties om het Joodse erfgoed te bewaren en antisemitisme aan te pakken. Er wordt een stedelijk coördinator aangewezen, die een vinger aan de pols kan houden wat betreft uitvoering van al deze acties en die tevens het aanspreekpunt is. Daarnaast kan deze coördinator zorgen voor regie en samenwerking tussen de diverse partijen binnen de stad. Deze rol kan worden ondergebracht bij bijvoorbeeld de afdeling discriminatie en bij een bestaande ambtenaar worden belegd.

³⁸ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30950-70.html>

Besluit

De raad van de gemeente Den Haag,

gelezen het initiatiefvoorstel 'Waardeer Joods erfgoed, weer antisemitisme. Voorstellen voor een herwaardering van het Joods erfgoed en een aanpak van Jodenhaat in Den Haag' van de raadsleden Pieter Grinwis (ChristenUnie/SGP) en Judith Oudshoorn-van Ginderen (Haagse VVD),

besluit:

I. vast te stellen dat er in Den Haag, de stad van Vrede en Recht, geen ruimte is voor Jodenhaat en de gemeente er daarom alles aan doet dit te voorkomen;

II. in te stemmen met de volgende actiepunten:

1. Breng bestaande activiteiten, zoals de 'Open Joodse huizendag', de 'Joodse stadswandeling' en de 'Joodse Geschiedenis Rondvaart', beter onder de aandacht van alle inwoners van Den Haag.
2. **Zet in op verbetering en behoud van Joods erfgoed.**
3. **Faciliteer, in samenspraak met Stichting tot instandhouding van de Joodse begraafplaats, het contact met de gemeentelijke, provinciale en ministeriële tak van monumentenzorg om het voortbestaan en het onderhoud van de Joods Haagse begraafplaats te bestendigen.**
4. Stel één keer per jaar het Atrium beschikbaar voor een tentoonstelling over het Joodse leven in Den Haag.
5. Bevorder en faciliteer in samenspraak met de Joodse gemeenschap, het Haags Historisch Museum en andere relevante partners een Joods bezoekerscentrum.
6. Zorg dat het stadsbestuur op het hoogste niveau is vertegenwoordigd bij herdenkingsplechtigheden en de viering van joodse hoogtijdagen.
7. Voorkom verwatering van herdenkingsgelegenheden in het kader van de Tweede Wereldoorlog.
8. Nodig alle scholen uit voor een bezoek aan een Haagse synagoge of voor de Joodse stadswandeling **en promoot Haagse initiatieven.**

9. Vergroot de bekendheid van de mogelijkheid om Joodse- en oorlogsmonumenten te adopteren.
10. Breng samen met schoolbesturen en leerkrachten in beeld in hoeverre Haagse leerkrachten moeite hebben om de Holocaust in de klas ter sprake te brengen. Ontwikkel samen met leerkrachten een handelingsperspectief met behulp van bijvoorbeeld gastsprekers.
11. Besteed bij de Haagse inburgering en naturalisatie in ruime mate aandacht aan de democratische kernwaarden en aan de bijdrage en de geschiedenis van Joden in Den Haag.
12. Treed in overleg met de Haagse sport(voetbal)clubs, om te kijken of het roepen van antisemitische leuzen harder aangepakt kan worden. Motiveer aangiftes, club- en of speelverboden.
13. Moedig de politie aan om de kennis over het jodendom en over antisemitisme binnen het politiekorps te vergroten; werk daarbij samen met het Joods politienetwerk.
14. De lokale driehoek, de burgemeester voorop, dient de politie te steunen en ruimte te geven om op te treden tegen Jodenhaat bij demonstraties.
15. Lobby richting het Rijk voor een toegankelijke registratie van antisemitische incidenten.
16. Schakel bij een melding van antisemitisme ook altijd de lokale antidiscriminatievoorziening in.
17. Stel een stedelijk coördinator antisemitisme aan.

Aldus besloten in de raadsvergadering d.d. 25-03-2021.

De griffier

De voorzitter